

**УПРАВЛЕНСКИТЕ ФУНКЦИИ НА ГРЪЦКОТО УЧИЛИЩНО
НАСТОЯТЕЛСТВО ВЪВ ВАРНА ПРЕЗ XIX в. ДО НАЧАЛОТО НА XX в.**

(извороведческо изследване)

д-р ВЕСЕЛИН ДИМИТРОВ МИХАЛЕВ

Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“

e-mail: mihalev_veselin@abv.bg

РЕЗЮМЕ: В публикацията се разглеждат основните ръководно-управленски функции в дейността на гръцкото училищно настоятелство във Варна през изследвания период като орган за управление на гръцките училища в черноморския град. За целта на изследването са проучени и преведени документални архивни източници на гръцки език (катаревус) от фондовете „Гръцка община“ (Ελληνική κοινότητα) и „Гръцка митрополия“ (Ελληνική επισκοπή) в ДА-Варна и публикации в местните гръцки вестници „Οδησός“ и („Οδισός“) и Πανδαισία („Пандесия“).

Ключови думи: училищно настоятелство, ръководни функции, финансови средства, гръцки училища.

**THE MANAGEMENT FUNCTIONS OF THE GREEK SCHOOL BOARD
BOARD IN VARNA IN THE XIX - EARLY XX CENTURY**

(source study)

VESELIN DIMITROV MIHALEV, Ph.D

Varna Free University „Chernorizetz Hrabar“

ABSTRACT: The publication examines the main management functions in the activities of the Greek school board in Varna during the study period as a governing body of Greek schools in the Black Sea city. For the purpose of the research, documentary archival sources in Greek (katarévus) from the funds “Greek Municipality” and “Greek Metropolis” in DA-Varna, as well as publications in the local

Greek newspapers “Οδυσσός” and „Odysseus”) and Pandisia („Pandesia”).

Key words: school board, management functions, financial resources, Greek schools.

ВЪВЕДЕНИЕ

Запазените архивни документални източници за дейността на училищното настоятелство на гръцките училища във Варна имат висока историко - педагогическа стойност и дават възможност за по-задълбочено анализиране на неговите управленски функции като важен орган, ръководещ учебното дело на местната гръцка общност. Въз основа на изследвани документи на гръцки език (катаревус) от архивните фондове „Гръцка община” и „Гръцка митрополия” в ДА-Варна, които са преведени от български на гръцки език и сведенията, публикувани в местните гръцки вестници Οδυσσός („Одисос“) и Πανδασία („Пандесия“) се очертават параметрите на неговите основни управленски функции.

От проучени документи на гръцки език е известно, че единствено частното девическо гръцко първоначално училище „Василиос Сулинис” във Варна се управлява от самостоятелно училищно настоятелство, което функционира отделно от общото настоятелство на гръцките училища в големия черноморски град. За цялостната материална издръжка на училището непрестанни грижи полагат неговите училищни настоятели, в чийто първоначален състав влизат авторитетни местни гръцки граждани, занаятчии и търговци. Училищните настоятели под ръководството на заможния гръцки търговец Василиос Георгиос Сулинис поддържат свой архив, документация и печат, на който на гръцки език е изписан текст: „Настоятелство на училище „В. Сулинис“. Варна. 1889 г.” (фиг.1).

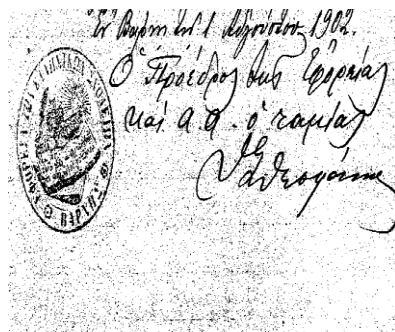

фиг.1

Училищното настоятелство на гръцките училища във Варна се явява важен орган за управление на образователните институции в града и е *единно* за всички гръцки училища. Тази важна институция, която много успешно ръководи учебното дело се създава като част от реформаторската програма на Варненския гръцки митрополит Йоаким.

Първият най-рано открит и преведен за първи път от гръцки на български език архивен документ, свидетелстващ за неговата дейност е от 18. VIII. 1846 г. и е във връзка с подписан договор между настоятелството и главния учител Коралиос Коменинос Комнин, който преподава гръцки и френски език в класното мъжко училище във Варна през уч. 1846/1847 г. (ΔΑ-Βάρνη, ф. 83Κ ωπ.1 α. ε. 56 σ. 5). В неговия първоначален състав влизат трима представители от гръцката народност - Димитриос Парусиядис, Георгиос Флоридис и А. Псаравтис. По-късно неговият състав се увеличава с избора на заможните гръцки търговци И. Сивриоглу, Георгиос Комисопулос, Васибеки Пападопулос, Константинос Севроглу, Елевтериос Пастияс и Янаки Флорис (българин по произход). За тяхната дейност като училищни настоятели П. Р. Славейков при посещението си във Варна през 1864 г. пише: *„И ако не са били те (гръцките търговци - б. а.), Варна не е имала да види ни училища, ни някое друго обществено заведение. И до днес още те са повечето предстоятели и настоятели на учебните им заведения”* (Славейков 1982, с.201-202).

Гръцкото училищно настоятелство във Варна е единно за всички гръцки училища през целия период на тяхното функциониране до окончателното им закриване от българските власти. Тази характерна особеност го отличава от други гръцки училищни настоятелства, които упражняват дейността си в големи черноморски градски центрове по Южното Черноморие. Този ръководен орган води своя документация, поддържа сметководен тефтер за направените финансови разходи и има собствен печат, който поставя върху разходно - оправдателни и разпоредителни документи (фиг.2).

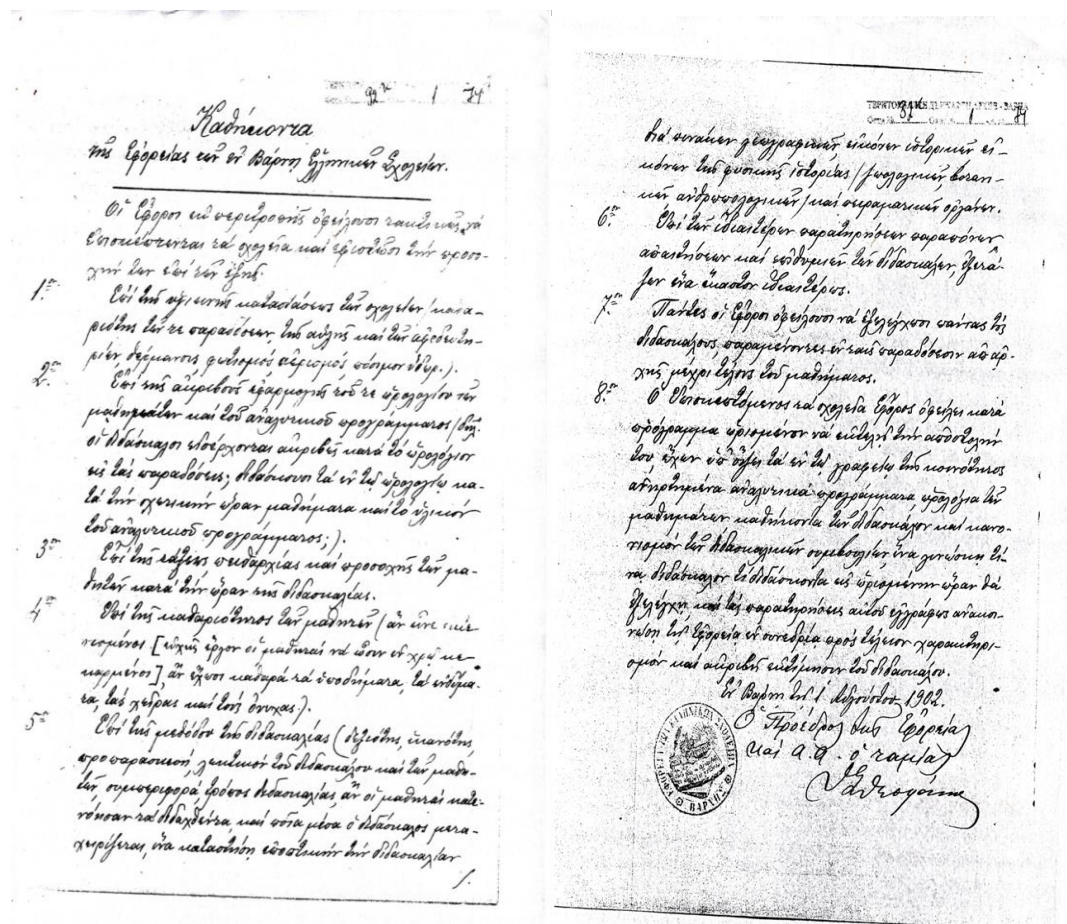
фиг.2

Характерна особеност в неговата широкомащабна дейност се явява *демократичният избор* на училищните настоятели, които са авторитетни и достойни граждани, принадлежащи към местната гръцка черноморска общност. Особено внимание при определяне на неговия състав се отделя при избора на длъжностите председател и касиер, а избраните лица не получават парично възнаграждение. За стила на този ръководещ учебното дело орган е характерно установено демократично начало при техния избор за мандат от четири години.

През 80-те години на XIX в. за членове на настоятелството са избрани гражданите от гръцки произход Николаос Парусиадис, Елефтериос Пастиас, И. Сивриоглу, Николау Пападопулос и Васиlaki Пападопулос. През 1890 г. във Варна се провежда поредин избор за училищни настоятели, а за председател е избран Димитриос Хараламбус, който има значим принос за издигане на неговия обществен престиж. Три години по-късно са избрани Йоанис Китринопулос, Стефанос Сивриоглу, Елевтериос Пасиас, Григориос Карапатакис и Димитриос Асприотис (Οδησσός 1893, бр.248). През 1899 г. отново е проведен избор за училищни настоятели, за което местния гръцки вестник Πανδασία („Пандесия“) пише, че в неговия състав влизат авторитетни личности, принадлежащи към местната гръцка общност Сава Китринопулос, Константинос Авгеринидис, Аристодул Хатзипетру, Ф. Гунаропулос и Василиос Кувелас (Πανδασία 1899, бр. 16). Новоизбрани за мандата училищни настоятели стават Стефанос Цуцуниас, Константинос Ласкаридис и Криона Треандафилу, които осигуряват значителни финансови средства за построяване на класното мъжко гръцко училище в града (Οδησσός 1891, бр. 6). От изследваните архивни документи на гръцки език става

известно, че през 1904 г. също е проведен избор за настоятели и е избрано ръководство, за което едно свидетелства съобщение от 10.II.1904 г. (ΔΑ - Βάρνη, φ. 83Κ ωπ.1 α. ε. 63 σ. 27). За председател на училищното настоятелство е избран Аристидис Митракидис.

От един новооткрит архивен документ на гръцки език от 1.VIII.1902 г., озаглавен „Задължения на настоятелството на гръцките училища във Варна“ (фиг.3), подписан от Темистоклис Теофану, могат да се идентифицират неговите важни по съдържание основни функции: ръководно-управленски, стопански, финансови, законодателни, просветно-педагогически и организационни (пак там, а. е. 74).

фиг. 3

Важно място в дейността на училищното настоятелство заема изпълнението на *ръководно-управленската функция*, която отразява в значителна степен неговата същностна характеристика. Тя се реализира чрез осигуряването и назначаването на учители в гръцките училища и сключване на договори с тях, в които са определени учителските им задължения. През уч. 1847/1848 г. председателят на училищното настоятелството Йоанис Китринопулос отново сключва договор с учителя по гръцки език Йоанис Коменинос Комнин за преподаване на гръцки и френски език в първоначалното мъжко гръцко училище във Варна. От откритите в гръцкия архив разширени доклади на училищните настоятели, написани на гръцки език, се установява, че през уч. 1866/1867 г. настоятелството като управленски орган назначава с писмен договор Георгиос Сперанзас, завършил психология в Атина, който освен учителските си функции в мъжкото класно училище изпълнява и тези на директор. Потвърждение на изпълнението на тази ръководно-управленска функция, свързана с назначаването на учители в гръцките училища се открива в доклада на училищния настоятел Я. Флорис: *„Мога вече да поздравя с „добре дошъл“ в редиците ни, новоназначеният учител, идващ от Атина, със специалност „психология“, г-н Георгиос Сперанзас и за наше удоволствие той прие да преподава по важни за нас дисциплини в нашето училище, както и честа да бъде негов директор“* (ΔΑ - Βάρνη, ф.82Κ ωπ.1 α. ε. 25 σ. 7-8).

В архив на настоятелството се откриват документи от които свидетелстват, че този ръководен орган сключва договори и с други гръцки учители, а пример за това са подписаните такива с учителката Ана Прасиоту, която е назначена в девическото класно училище при енория „Св. Николай“ за уч. 1883/1884 г. и Мария Варфи, която упражнява педагогическа дейност в обществената гръцка детска забавачница, открита в двора на църквата „Св. Николай“ (пак там, α. ε. 65 σ. 3, 9).

Упражняването на тези ръководно-управленски функции не се изчерпва единствено със сключването на договори с новоназначените гръцки учители. Училищните настоятели имат право да преместват учителите от едно училище в друго с цел повишаване на качеството на учебната работа в образователните институции, за което свидетелстват не малко такива примери.

През уч.1866/1867 г. след като настоятелството отправя благодарности и дава висока оценка за четиригодишната учителска дейност на гръцкия учител Фотиос Димитриадис¹, взема единодушно решение за неговото преместване от мъжкото в девическото училище, като му вменява задължението да преподава по основните предмети. Причината за това управленско решение според записаното в един разширен доклад на председателя на настоятелството е *„усъвършенстването на напредъка на девойките не само в техните практически занимания, но и да придобият обучение по базисните учебни дисциплини“* (пак там, а. е. 25 с. 3-8). Но тъй като същият не може да заеме учителската длъжност през следващата учебна година, поради желанието му да продължи образованието си в Германия, училищното настоятелство предпазливо изчаква решението на неговия почетен член - Варненския гръцки митрополит, за назначаването на нов учител. По този повод Негово Светейшество, варненският гръцки митрополит с писмо уведомява членовете на настоятелството, че към новия избор на учител той има определени изисквания. В доклада на училищния настоятел се дава висока оценка за работата на гръцкия учител Фотиос Димитриадис: *„Ако не беше тази важна уважителна причина, бихме могли да опитаме да променим решението му за обучение в Германия, тъй като той се доказва за тези четири години като много усърден, отговорен и целенасочен преподавател. Благодаря му от цялото си сърце, както и от името на цялата гръцка общност и му пожелавам много успехи в бъдещото му обучение“* (пак там, с. 5).

През същата година този ръководен орган освобождава по здравословни причини дългогодишния гръцки учител Михаил Кириакоc², който упражнява учителската си професия в града в продължение на дванадесет години и получава огромната благодарност и заслужено висока оценка за педагогическия му труд, в лицето на училищните настоятели и местната гръцка общност (пак там, с. 3-4).

През 1869 г. пак по решение на училищните настоятели двама гръцки учители са преместени в „училището за чужденци“ (деца от негръцки произход) с

¹ **Фотиос Димитриадис** е учител в мъжкото гръцко училище във Варна в продължение на четири години, след което го напуска, за да продължи образованието си в Германия (В: ДА-Варна, ф. 82К оп. 1 а. е. 25 л. 4-5).

² **Михаил Кириакоc** е учител в мъжкото гръцко училище във Варна в продължение на дванадесет години.

цел повишаване на качеството на преподаване в училищното обучение на девоиците.

Преди сключването на договор с новопостъпващите учители настоятелите задължително изискват препоръка за тяхната професионална дейност от учебните заведения, в които са упражнявали учителските си функции. По този повод е изпратеното до училищното настоятелство писмо от общинското ръководство на о. Тонедос от 11.IX.1882 г., в което се дава негативна оценка на кандидата за учител по гръцки език във Варна - Зефирос Ставридис, а това несъмнено има решаващо значение при вземане на окончателното решение за неговото назначаване (ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α. ε. 65 σ. 7).

Училищното настоятелство обсъжда проблеми на гръцките училища в града, взема решения, възлага задачи на неговите членове и предявява определени изисквания към ученици и техните родители. От 1892 г. освен учителите то назначава и надзирателите в гръцките образователни институции и полага грижи за редовното изплащане на техните възнаграждения, за което свидетелстват открити разплащателни ведомости за възнаграждения, съхранявани във фонд „Гръцка община“ в ДΑ-Варна (ΔΑ - Βάρνη, φ.82Κ ωπ.1 α. ε.70).

Контролът от тяхна страна заема важно място в цялостната им управленска дейност. В изпълнение на ръководно-управленските си функции настоятелите са длъжни редовно да посещават образователните институции, като следят и контролират хигиената в учебните стаи, осветлението, отоплението, проветряването на учебните помещения и годността на питейната вода, която се консумира от учениците. Те задължително трябва да извършват контрол по отношение на външния вид на учениците и тяхната лична хигиена (сресване на косата, чисти обувки, дрехи, ръце, нокти), като желателно е обучаваните да бъдат много късо подстригани (пак там, α. ε.74). Тези техни контролни функции напълно кореспондират с приетия от тях важен разпоредителен документ: „Задължения на настоятелството на гръцките училища във Варна” от 1.VIII. 1902 г.

В първите години на XX в. се утвърждава тенденция за нарастване на техните правомощия и функции в управлението на гръцките училища. Настоятелството като важен ръководен орган може да налага наказания на

провинени ученици, които не внимават и не слушат преподавания в час учебен материал, като ги наказва с „отстраняване от училище от 5 до 8 дни” (Πειθαρχικός κανονισμός των εν Βάρνη Ελληνικών Σχολών 1901, σ.8). Този ръководен орган дава съгласие за ученици, които веднъж са отстранени от училище да бъдат записани в друго училище във Варна, както и се налага да приема съвместни решения заедно с членовете на учителския съвет за ученици, които ще бъдат изключени от училище. Настоятелството често разрешава спорни въпроси между учители, ученици и родители, а понякога и между директори и местната общественост. Поради нарасналия му обществен авторитет сред представителите на местната гръцка общност в града са налице случаи при които граждани изразяват неудовлетвореност не само от лошото поведение на ученици, но и от поведението и негативните постъпки на училищни директори, какъвто е случаят с директора на мъжкото гръцко училище Ах. Фотиадис по повод лошото му поведение и отношение към членовете на неговото семейство (ΔΑ - Βάρνη, ф.82Κ ωλ.1 α. ε.50 σ. 26). Това налага в тези случаи настоятелството да премине към изпълнение на помирителни функции, които определено не са приоритетни в неговата дейност.

Осъществяването на контрол върху работата на учителите, в т. ч. и на тези от обществените гръцки забавачници в града, заема значителна част от техните задължения и се осъществява посредством изпълнението на ръководно - управленската им функция. Те упражняват контрол на учителите по спазването на разписанието на учебните часове, както и дали преподават точно определените учебни предмети в час, следят за наличието на съответствие на преподавания учебен материал с учебната програма, както и за реда и дисциплината на учениците по време на преподаването, дават оценка за нивото на училищното обучение и правят препоръки. В един от докладите на гръцкия настоятел Я. Флорис се дава не само оценка на поведението на учениците от мъжкото и девическото училище, но и оценка за нивото на преподаване. В него се пише: *„А сега идва ред да засегна и дейността на девическото училище с двама преподаватели и с общ брой около триста ученички, което е разделено на два класа: единият за девойки чужденки, а другият за девойки от гръцки произход. Там се наблюдава по-високо ниво по отношение на поведението и възприемането на учебния материал от*

това в мъжкото училище, въпреки недостатъчният брой на учителите. Ако трябва да бъде справедлив, може би това се дължи на „по-нежните души” на девойките, които по-лесно могат да бъдат „моделирани”, отколкото буйните момчешки души. От гледна точка на практическите им умения по шиене и бродирание, които придобиват момичетата в училището, бих изказал дълбоката си гордост и задоволство. Що се отнася до мъжкото училище, където преподавателите са четири, а учениците са около шейсет и изучаваните учебни езици са три - гръцки, френски и турски, мога да кажа, че по отношение на моралното възпитание оценката ми е добра. Нашата цел е не само да възпитаваме съзнанието на тези деца, а да ги виждаме като част от нашето бъдещо обществено съзнание. По отношение на самото училищно обучение мога да кажа, че нивото на знания на юношите е изключително високо, което се дължи преди всичко на учителите и учениците” (пак там, α. ε.25 σ.29).

През 1869 г. същият училищен настоятел предлага мерки за подобряване на училищното обучение в първи клас в девическото училище, в което се учат ученички само от негръцки произход.

Според училищният настоятел Янаки Флорис е необходимо да се създадат условия за по-задълбоченото изучаване на гръцки език до четвърти клас, чрез разширяване на предметите от учебния план, където обучението на момичетата да съответства на нивото на обучение в девическите училища в Гърция, което се счита за еталон на образованост от представителите на гръцката общност. Този подход е продиктуван от необходимостта за уеднаквяване на структурата на образователните институции във Варна и привеждането им към тази в Гърция (Κοτζαγεώργη - Ζομάρη 1997, σ.76).

Своевременното осигуряване на финансови средства за развитието на учебното дело е най-важния приоритет в осъществяването на *финансовите функции* на училищните настоятели, а способите за тяхното събиране са твърде разнообразни. През 1845 г. в изпълнение на тази управленска функция събраните средства от данъка върху търговията със зърнени храни се предават в касата на настоятелството, а училищните настоятели се задължават ежегодно да изготвят

подробен отчет за изразходваните за нуждите на гръцкото образование финансови средства пред Комитета на търговците на зърнени храни във Варна.

Настоятелството ръководен орган редовно поддържа Сметководен тефтер (1867-1868; 1869-1895), в който са отразени разходите за извършване на ремонтни дейности за гръцките училища, и такива за закупуване на книги и учебна литература на гръцки език, с цел подпомагането на бедни ученици, които се отличават с необходимата прилежност и старание в усвояването на учебния материал. Неговите членове отделят значителни финансови средства за възстановителни и ремонтни работи, както и за поддържане на училищните сгради, пример за което са изразходените през уч. 1866/1867 г. - 46 675 гроша. Тяхната засвидетелствена активност намира проявление в търсене на различни източници за финансиране на училищното образование. В тази връзка по предложение на Варненския гръцки митрополит за първи път през уч. 1886/1887 г. се организират парични лотарии, където се разпространяват печатни лотарийни билети (фиг.4). През 1897 г. тези билети се печатат не само на гръцки, но и на български език, тъй като се разпространяват сред представителите на българската народност, чийто деца се обучават в гръцките училища, а средствата от тяхната разпродажба се използват при наличието на строга отчетност, поради това, че са предназначени единствено за материалното подпомагане на девическата двукласна гимназия и издръжката на бедни ученички от гръцки произход (ДА-Варна, ф.83К оп.1 а. е. 61).

фиг.4

Провеждането на парични лотарии се оказва честа практика в дейността на училищното настоятелство до края на XIX в. През 1872 г. от доброволна парична лотария и организирани театрални представления пред гръцката общност са събрани приходи в размер на 4000 пиастра. Една от акциите, свързана с организиране на лотария се тегли на 3. XI. 1897 г. в залата на Централното (главно) гръцко девическо училище от тричленна комисия, в която влизат съответно един представител на варненското окръжно управление, член на градския съвет и касиерът на училищното настоятелство на гръцките училища. За изплащането на печелившите билети се определя 13.XI.1887 г. от 10.00 до 11.00 ч., в канцеларията на гръцката община, за което следва предварително обявление №61, публикувано във „Варненски общински вестник” (Варненски общински вестник 1887, бр.41). Тегленето на лотарията е разрешено от Министерството на търговията и земеделието с Окръжно №1120/5.IV.1887 г. В цитираното обявление се посочват номерата на 100 от спечелилите лотарийни билети, чийто общ брой наброява 2000, а стойността на един билет е определена на 2 лв. В резултат на тегленето им се получава следният резултат: един билет („главна печалба“) печели 500 лв., един билет печели 100 лв., 5 билета - по 50 лв., десет билета, от които всеки печели по 20 лв., 15 билета по 10 лв., 68 билета по 5 лв. В резултат на организираната лотария за печеливши билети са изплатени средства в размер на 1540 лв., а средствата, които са предоставени за подпомагане на гръцките училища във Варна възлизат в размер на 2460 лв. Независимо от създадената добра организация настоятелите споделят общото мнение, че събраните средства от това полезно за учебното дело начинание се оказват недостатъчни за цялостната материална издръжка на гръцките училища и задоволяване на техните училищни потребности.

В стила на този управленски орган е твърде честото организиране на такива лотарии, а средствата от тях се явяват допълнителен приходоизточник за подпомагане. Тяхното широко популяризиране се осъществява чрез местния гръцки вестник *Οδησός*, в който през 1892 г. се пише: „На 5. VII. 1892 г. след литургия ще има отчет на училищното настоятелство, а след това ще се тегли парична лотария, чиято цел е събиране на средства в полза на гръцките

училища във Варна. Умоляваме родителите на учениците да присъстват” (Οδησός 1892, бр.118).

Налице са примери, които свидетелстват за често провеждани парични лотарии, като допълнителен приходоизточник за набиране на средства. На 14. III. 1893 г. в сградата на I гръцка девическа гимназия се провежда концерт с активното участие на учениците, а след това настоятелите А. Хаджипетроу, Аристи Данаиил и Д. Хаджитеодору също организират провеждане на парична лотария, от която са събрани 2300 лв. за подпомагане на гръцките училища (пак там 1893, бр.207). През 1899 г. вестник Πανδασία известява на обществеността, родителите и учениците във Варна, че на 5.VII. 1893 след неделна литургия ще се проведе тегленето на лотарията, а със събраните средства ще се подпомагат финансово варненските гръцки училища (Πανδασία 1899, бр.11).

Освен парични лотарии училищното настоятелство прилага и други форми за подпомагане, като организира благотворителни балове, на които също се събират средства за гръцките училища. По този повод вестник Πανδασία съобщава: *„В залата на Първа Девическа гимназия във Варна училищните настоятели през месец февруари 1898 г. организират благотворителен бал, който продължава до осем часа сутринта на следващия ден“*. От това благотворително мероприятие са събрани 1500 лв., с които се подпомага обучението в гръцката девическа гимназия (пак там 1898, бр.5).

Училищното настоятелство осигурява финансови средства за отпускане на стипендии на ученици от гръцки произход, като по този начин се подпомага обучението им в гръцката държава. Това се потвърждава в един разширен доклад на училищния настоятел Янаки Флорис, в който се пише: *„Освен лотарията ние сме се постарали да разпределим средствата така, че да можем да отпуснем парични стипендии за някои ученици, доказали своите качества да учат в Гърция“* (ΔΑ-Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α. ε.25 σ.1-8). Средства от 5000 пиастра са осигурени за издръжката на младежи в гръцките университети в Атина и Солун. Щедри спомоществования се събират за гръцките училища в деня на християнския празник Св. Три светители под ръководството на председателя на настоятелството Сава Китринопулу.

От едно патриаршеско писмо от 18.VI.1882 г. до настоятелите И. Сивриоглу и Елевтериос Пастияс става ясно, че се увеличава бюджетът на настоятелството благодарение на полученото щедро дарение от 50000 златни франка от княз Александър Батенберг, а от страна на Цариградската патриаршия пристига уверение, че са налице разписките за заверка на тримесечните лихви от него (пак там, α. ε. 19 σ.10-11). През 1895 г. дарение от 1000 франка за нуждите на гръцките училища чрез училищното настоятелство прави княгиня Мария - Луиза, а в знак на благодарност ръководството на гръцката община на 23.IX.1895 г. изпраща благодарствено писмо до нея и митрополит Поликарп (пак там, α. ε. 55 σ. 1).

Множество дарения постъпват от представители на местната гръцка общност и от техни сънародници в напреднала възраст, чийто показателен пример е варненската гражданка от гръцки произход Кириаки Василиу³, която на стогодишна възраст завещава на училищното настоятелство дарение от 30 турски лири в помощ на училищното образование (Οδησός 1891, бр.17). Големият благодетел от гръцки произход В. Сулинис, който през 1863 г. става основател на гръцкото девическо училище, завещава не само имуществото си на гръцките училища в града, но и дарява 20 000 турски лири. За този благотворителен акт в гръцкия документален архив са открити две патриаршески писма от 4.V.1878 г. и от 19.XII.1878 г. до Варненския гръцки митрополит Кирил за изпълнение на неговото завещание (ΔΑ-Βάρνη, ф.83Κ ωπ.1 α. ε.30 σ.11-12, 27-28).

Неотменно задължение на настоятелите е да съставят и следят за изпълнението на училищния бюджет, както и да представят точен отчет за изразходването на средствата за обучение. На 30. VII. 1869 г. пред неговите членове и православната гръцка общност в един разширен доклад, който също за целта на изследването е преведен от гръцки на български език, става ясно, че училищният настоятел Я. Флорис⁴ дава подробен отчет за наличието на финансовите средства за уч. 1865/1866 г., в който е записано: „И така като

³ **Кириаки Василиу** умира на 1. 05. 1891 г. във Варна. В деня на нейното погребение реч произнася директорът на мъжкото гръцко класно училище Х. А. Ламбридис (В: Οδησός 1891, бр.17).

⁴ **Янаки Флорис** е българин по произход от с. Добриня, Варненско. Той е един от изявените членове на гръцката община във Варна. След внезапната му смърт на негово място като училищен настоятел на гръцките училища е избран Елевтериос Пастияс (В: Ников 1934, с. 50).

„наследство“ от предходния период ние имаме натрупани: пасиви в размер на 13 012 гроша, а активите са 7346 гроша, като салдото, което е отрицателно е в размер на 5666 гроша. Бюджетът ни по предполагаеми разчети - посочва училищния настоятел - ще бъде: фиксирани приходи и такива в бъдещи периоди са в размер на 91 500 гроша, а текущи разходи - 77 000 гроша, т. е. излишък - 14 500 гроша. За да можем да се справим през първата година от нашето ръководство, натоварихме г-н Тоникос (касиер) да изтегли заем в размер на 4000 гроша” (ΔΑ-Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α. ε.25 σ.3). По-нататък в отчета за годината училищният настоятел посочва, че за последните години са направени следните приходи и разходи:

„Приходи

от наеми.....	34	100	00	гроша
от църквата	28	847	25	гроша
от акции.....	13	611	00	гроша
от лотария за девическото училище.....	10	245	00	гроша
от лихви по дадени заеми.....	9	069	80	гроша
други.....	8	270	50	гроша
от върнати заеми.....	11	904	75	гроша
от върнати учителски заеми.....	2	846	00	гроша
Всичко приходи	118	894	30	гроша

Разходите за отчетния период са следните:

за заплати и издръжка на трите училища.....	82	294	50	гроша
съдебни разходи за девическото училище.....	19	421	00	гроша
стипендии.....	1	050	00	гроша
разходи за бъдещи периоди	5	500	00	гроша
разходи по кредит (лихви).....	5	060	50	гроша
други разходи.....	2	000	00	гроша
Всичко разходи.....	115	326	00	гроша“

(пак там, σ. 4 - 5).

„От така разпределените финансови средства се установява, че е налице излишък за текущата година в размер на 3 568, 30 гроша, а салдото е

положително. Въпреки този излишък в края на уч. 1866/1867 г. все още имаме дължими суми или по-аналитично, ситуацията е следната: пасивът е 18 397 75 гроша, активът е 11 359 80 гроша, т. е. липси (отрицателно салдо) - 7 037, 95 гроша. Ако разгледаме по-внимателно разходите за гръцкото девическо училище през отчетния период те възлизат на 19 000 гроша, от които 8000 гроша са осигурени за закупуване на униформи на учениците по повод височайшето посещение на Султана, което според настоятелите допълнително утежнява наличните средства за материална и финансова издръжка на гръцките училища. В случай че този непредвиден разход не се реализира, както и направеният значителен разход за съдебни разноски, то тогава сумата би била около 23000 гроша, т. е. би била като излишък, като положително салдо, от което, изваждайки 7 000 гроша, щяхме да видим чистото положително салдо в размер на 16000 гроша за тази учебна година. В разходната част е предвидено увеличаване на средствата за заплати на учителите и издръжката на училищата, възлизаща на 85673,40 гроша, като се запазва размерът на отпуснатите стипендии на учениците, строителните разходи за ремонтно-възстановителни дейности - 10420 гроша, както и нарастване на лихвите по дадени заеми на стойност - 13894 гроша” (пак там, с.6).

Важен приходоизточник, който осигурява училищното настоятелство с цел подпомагането на гръцките училища в града, са финансовите средства от отдадената под наем собственост на гръцката община. В отчетния доклад на настоятеля се изказва съжаление за това, че през 1869 г. не са постъпили очакваните приходи в размер на 15000 гроша от наем на балнеолечебницата в черноморския град, които да се използват за задоволяване на училищни потребности. Приходът от отдадената на търг под наем обществена баня на Николаос Велисариос на 4.VII.1878 г. също е предназначен за материалното осигуряване на гръцките училища в града.

В отчета на училищния настоятел се пояснява още, че от средства от дарители и гръцки търговци са събрани 20000 гроша, които ще бъдат използвани за подобряване на училищната материална база, което според него е „гаранция за успехи в духовната област“. Като допълнителен финансов ресурс са събрани 6000

гроша от представления на драматичния състав на гръцкото девическо училище „В. Сулинис“.

От представения училищен бюджет за уч. 1867/1868 г. се установява, че приходите са повече от предходния период и възлизат на 121 939 45 гроша. Въпреки, че средствата от православните църкви и тези от наеми намаляват, бюджетът на настоятелството се компенсира с увеличените приходи от благотворителни акции - от 13 611 гроша на 21 532 25 гроша, а тези от направени дарения, възлизат на 12 791 гроша (пак там, с. 8). Увеличени са и постъпленията от върнатите учителски заеми. От неговата приходна и разходна част е налице излишък от 8 652 05 гроша. В случаите, в които бюджетът се оказва недостатъчен за покриване на всички училищни потребности, този процес се регулира чрез реализирането на определени финансови способности, един от които е тегленето на кредит с определена лихва. Настоятелите отчитат намаляване на приходите през втората отчетна година, като изтъкват, че причина за това са настъпилите икономически затруднения за голяма част от местните гръцки търговци. Въпреки това обстоятелство благодарение на немалкото спомоществатели, в неговата каса се събират 20 000 гроша, които се влагат за укрепване на материалната база на трите гръцки училища през този период.

Други източници на финансиране на издръжката на гръцките училища, които определят приходната част на бюджета на училищното настоятелство, се оказват не само приходите от наем на общинско имущество и дарения, но и тези от църквата, акциите и лихвите по дадени заеми, в т. ч. и на такива, предоставени на учители. Това действително състояние на приходната част на бюджета за уч. 1867/1868 г., според разширения отчет на настоятеля Янаки Флорис е следното:

„Приходи:

от наеми.....	19 350 00	гроша
от църквата.....	27 485 25	гроша
от акции.....	21 532 25	гроша
от лихви по дадени заеми.....	6 147 45	гроша
от парични подаръци.....	8 200 00	гроша
от дарения.....	12 791 00	гроша

приходи за бъдещи периоди.....	13 558 25	гроша
постъпления от учителски заеми.....	6 327 50	гроша
други различни	2 979 45	гроша
постъпления от предходната година.....	3 568 30	гроша
Всичко приходи	121 939 45	гроша

Разходната част на бюджета се формира от средствата, предвидени за изплащане на заплатите на гръцките учители, разходи за цялостната издръжка на училищата (осветление, отопление, хартия и пособия за писане), разходи за строителство на ново гръцко училище във Варна в близост до Балък пазар и стипендии за обучение на младежи и девойки от гръцки произход в гръцката държава. Посочените компоненти определят структурата на разходната част на бюджета за същата учебна година, които се публикуват в отчета на настоятелите в следния вид: „Разходи:

за заплати и издръжка на трите училища.....	85 673 40	гроша
за стипендии на учащи.....	1 050 00	гроша
плащания по погребение.....	2 250 00	гроша
строителни разходи за ново училище.....	10 420 00	гроша
Заплащане на лихви по кредити.....	13 894 00	гроша
Всичко разходи.....	113 287 40	гроша

„Разбира се някои от разходите като например - строителните - 10 000 гроша, както и съдебните разходи и ишнето на униформите на девойките в девическото училище са еднократни т.е. инцидентни и ако не бяха те, салдото щеше да бъде положително в размер на около 35 000 гроша“. В отчета на Я. Флорис се посочва, че положителното салдо на бюджета за отчетната година е в размер на 8 652, 05 гроша. И още в него се пише: „Приключвайки тази учебна година, през юни поради липса на достатъчно средства нашият касиер г-н Тоникос изтегли заем с нисък лихвен процент в размер на 1000 турски лири. До края на този месец приходите са следните: от наеми - 8432 50 гроша, приходи от църквата - 25 623 50 гроша, от акции - 14 786 гроша, от лихви по дадени заеми - 6073, 75 гроша, от дарения - 13740 гроша, приходи от бъдещи периоди - 6 708, 50 гроша, от върнати заеми - 48 855 30 гроша, салдо от миналата година - 8 652, 05

гроша. Всичко - 132 921 60 гроша. Направените разходи са: за заплати и издръжка на трите училища - 78 894 91 гроша, за стипендии - 1050 гроша, разходи по кредити - 5163 гроша, плащания за погребение - 1650 гроша, строителни разходи - 45 675 гроша, лихви по кредити - 2 903 75 гроша. Всичко разходи - 132 336 66 гроша. Дали училищното настоятелство е могло да помогне в прагматичен план, това ще оставим на обществото да ни даде оценка, но „нашата пътеводна звезда“ е да обучим едни цялостно и морално завършени личности, в този достатъчно материален свят“ (пак там, с.10).

Утвърдена практика е отчетите на училищното настоятелство за изразходване на средствата, както и получените приходи от различни източници да се публикуват на страниците на местния гръцки печат, като по този начин този обществен орган дава публична гласност на неговата широкомащабна дейност. В издавания за гръцката общност във Варна вестник *Οδησός* на гръцки език от 1892 г. се публикува отчетът на председателя на училищното настоятелство Сава Китринопулу за уч.1891/1892 г., в който се посочват направените приходи и разходи за гръцките образователни институции във Варна, които се свеждат до:

„Получени средства от предходната година.....	38 132 65	лв.
Разходи, включващи бъдещи задължения.....	37 628 60	лв.
Излишък на стойност.....	504 05	лв.

Разходи: (неплатени парични задължения)

училищния персонал	5 864 00	лв.
братското сдружение „Омония”.....	360 00	лв.
парична лотария	219 65	лв.
други кредитори.....	2 740 00	лв.
Всичко	9 183 65	лв.

Приходи:

от наеми на земи.....	4 002 40	лв.
от лотарията.....	1 083 00	лв.
от други длъжници.....	504 05	лв.
Всичко	5 589 45	лв.“

(*Οδησός* 1892, бр.128).

Давайки пълен отчет за изразходените финансови средства Сава Китринопулу прави заключението, че техният недостиг спрямо миналата година (уч. 1890/1891 - 2972, 23 лв.) е нараснал, поради направените разходи за непредвидени съдебни разноси за съдебен иск, заведен от настоятелството за връщане на собствеността на земите, върху които е разположен гръцкият православен манастир „Св. Константин и Елена”, както и съдебен иск за наследството на гръцкия митрополит на Варна. Сумата за първия съдебен иск възлиза на 349, 00 лв., а на втория - 255, 50 лв. През 1904 г. се появяват първите сериозни затруднения за издръжката на гръцките училищни институции, поради „загуба на приходите” от доходи на гръцкия православен манастир „Св. Константин и Елена”, за което настоятелите настойчиво молят варненския съд да спре съдебното дело срещу гръцката община за пропуснатите ползи (пак там).

Настоятелството осигурява необходимия финансов ресурс за издръжката на занаятчийското училище в града, чиято най-важна цел е формиране у подрастващите младежи на производствени умения в усвояването на определен занаят, който да упражняват след неговото завършване.

През първата учебна година то осигурява финансови средства за неговата издръжка, а сметката за разходите на училището е подписана от неговия касиер Темистоклис Теофану на 22. III. 1903 г. (ΔΑ-Βάρνη, ф.83Κ ωπ.1 α. ε.51 σ.21).

Водени от непрекъсната грижа за просперитета на училищното обучение, на подрастващите се отделят средства от планирания бюджет за отпускане на парични стипендии на ученици от гръцки произход с доказани „идейни и морални качества”, които да продължат образованието си в Гърция, а на други се осигуряват безплатно учебници и учебни пособия за училищното обучение и целогодишни парични стипендии. Само през уч. 1867/1868 г. този ръководен орган отделя средства в размер на 1050 гроша за закупуване на училищни пособия, учебници и помощни материали за обучението на бедни ученици от гръцки произход. В потвърждение на тази негова дейност е благодарността на училищния директор Хараламбос Ламбридис, който в един отчет по време на провеждане на годишните изпити от 2.VI.1891 г. заявява: *„Нямам думи да изразя благодарността си към цялото гръцко общество и училищното настоятелство, което ме подкрепяше,*

докато учих през шестгодишния си период в университета по теология на о. Халки. И макар без педагогически опит след завършването му, се чувствах задължен да се върна към „корените“ си и да започна моето учителстване в гръцкото училище във Варна с директор Фотиос Местенев с голям ентузиазъм” (Οδησός 1891, бр.24).

Този целенасочен подход да се осигуряват средства за обучение на ученици, които да продължат образованието си в Гърция е често срещана практика в неговата дейност, за което свидетелстват данни в един друг тригодишен отчет на настоятелството за периода 1866 - 1869 г., който също е преведен от гръцки на български език. В него се пише: „Ние, освен лотарията сме се постарали да разпределим средствата така, че да можем да отпуснем стипендии (парични) за някои ученици, доказали своите качества да учат в Гърция, а на други за закупуването на учебници, помощни материали и всичко друго за обучението им тук“ (ΔΑ-Βάρνη, ф.83Κ оп.1 α. ε.25 σ.7-8).

Освен приоритетното осъществяване на финансовите си функции гръцкото училищно настоятелство изпълнява и *организационни функции*.

През 1869 г. училищните настоятели вземат решение за построяване на ново гръцко училище в близост до известния на варненци Балък пазар, и споделят, че особено през зимния период има нужда от едно ново гръцко училище и обясняват необходимостта от това с мотива, че учениците няма да прехождат дългите разстояния от техните домове до училището както правят сега. Пояснява се още, че по предварителни финансови разчети неговото построяване възлиза на 400-500 турски лири, а мястото за изграждането му е собственост на училищното настоятелство. В изпълнение на тази важна за местната гръцка общност обществена потребност, настоятелите сключват договор за построяване на нова училищна сграда, чиято сума възлиза на 530 турски лири, от които от спомоществователи са осигурени 426 турски лири, от неговата каса могат да се добавят още 90 турски лири, а 176 турски лири остават да се дължат, т. е. налице е определен недостиг на финансов ресурс.

През 1887 г. този ръководен орган предприема енергични мерки за създаване на условия за функциониране на мъжко „подготвително училище”, в което се

обучават деца от гръцки произход, които не са усвоили българския език. Проявява се изключителна загриженост е осигуряване на битови условия за живеене на гръцкия учител, който преподава в него. За тази цел настоятелството сключва договор от 17.VIII. 1887 г. с Георгиос Димадис за вземане под наем на една негова постройка в „Новата махала“, която да послужи и за изграждането на негов дом през уч.1887/1888 г. Създават се условия за обучение на подрастващите от гръцки произход и в още едно „подготвително отделение“ в махалата „Султание“ за ученици, които не са усвоили български език.

Грижата за повишаването на професионалното развитие на учителите често намира проявление в осигуряването на финансови средства за обогатяване на книжния фонд на училищните библиотеки с учебна литература на гръцки език, чието решение среща категоричното одобрение на всички училищни директори.

Една открита във фонд „Гръцка община“ Книга за кореспонденция на училищното настоятелство (1899-1901) дава преки сведения за осъществяването на други настоятелни задължения, кореспондиращи с техните организационни функции. Тяхно задължение е изпращането на покани на отпечатани бланки до ръководството на гръцката община, гръцкото просветно дружество, гръцките консули, заможни гръцки търговци, главни учители и архиереи и Варненския окръжен училищен инспектор за провеждане на годишните изпити, както и за организиране на най-различни културни прояви от учениците в гръцките училища. В тази книга е отразена кореспонденцията на настоятелите с българските власти (ДА-Вάρνη, ф.83К оп.1 а. е. 127). По повод изпращането на такива покани училищният инспектор на Варненска околия Иван Церов, споделя в своите писмени ревизионни бележки през 1880 г., че *„винаги е бил известяван навреме“* от училищното настоятелство на гръцките училища да присъства на провеждането на годишните изпити (Церов 1935, с.51).

Следва да се отбележи, че в следосвобожденския период настоятелството във Варна поддържа кореспонденция с местните български власти. Така например в архива на фонд „Гръцка митрополия“ се открива писмо от 9.XII.1904 г. от председателя на училищното настоятелство Аристидис Митракидис до варненския окръжен училищен инспектор, в което се дават статистически сведения за броя на

учениците от гръцки произход, които подлежат на обучение (ΔΑ-Βάρνη, ф.83Κ ωл.1 α. ε. 16 σ.6). В друго писмо от 22. XI. 1903 г. на настоятелството пак до българския училищен инспектор отново се дават сведения за броя и имената на гръцките учители (пак там, α. ε. 16 σ.16-17).

С писмо от 13. I. 1905 г. неговите членове отправят молба до варненския окръжен управител за издаване на разрешение за събиране на доброволна помощ за ремонт на сградата на девическото гръцко училище, което изгаря при пожар през същата година (пак там, α. ε. 25 σ. 3-4). Този управленски орган редовно заплаща данък в полза на българската държава заради използването на сградите за нуждите на развиващото се гръцко образование в града. Поради ограничените финансови възможности училищните настоятели с подкрепата на председателя на Варненската гръцка община подават заявление на 18.VII.1902 г. до министъра на финансите с молба да бъдат освободени от този данък (пак там, α. ε. 63 σ. 10-11).

Загрижено за редовното присъствие на мъжете учители в учебен процес, настоятелството поставя остро въпроса пред българските военни власти за спазване на Закона за народното просвещение, според който учителите могат да се вземат запас само през времето на ученическите ваканции. Повод за това става призоваването в запас на гръцкия учител Йоанис Йоанидис, преподаващ физика и математика в класното гръцко училище в града.

В процеса на осъществяване на организационните си функции важно тяхно задължение е изготвянето на разширени доклади за организационното състояние и развитието на гръцкото училищно образование, които се откриват в „Книга за отчети на настоятелството“ (фиг.5).

Откритите архивни документи на гръцки език дават допълнителна информация от която става ясно, че училищното настоятелство споделят впечатленията си пред представителите на местната гръцка общност за възникнали проблеми в училищното обучение, свързани с възпитанието на подрастващите. Членовете на настоятелството дават подробен отчет за кадровото осигуряване с добре подготвени гръцки учители, правят задълбочен анализ на финансовото състояние и мерките, които се предприемат. Такива доклади обикновено са придружени със статистически сведения за обхвата на обучаваните ученици в тях и

От изследваната архивна документация на гръцки език се откриват доклади за дейността на най-изявения училищен настоятел Я. Флорис през уч. 1866/1867, 1867/1868 и 1868/1869 г., в един от които се пише: *„Уважаема публика, има три причини, поради които днес сме се събрали в Залата на музите. Първата е, че членовете на училищното настоятелство ще представят отчет за приходите и разходите за изминалата година (уч. 1866/1877 - б. а.) и за целия тригодишен период, втората - да наградим всички ученици, които са се представили на годишните изпити с оценка „превъзходно“ и третата - тегленето на годишната лотария в полза на девическото училище в града. Минаха три години, откакто съм избран за член на тричленната комисия на училищното настоятелство, а сега вече шестчленна, заедно с останалите ние работихме и сега, като в този момент искам да дам точен отчет на свършеното дотук, както и да ви представя ролята на училището, като „баща“ на вашите деца, който желае да ги възпита в морален и нравствен облик, но и да се сложи началото на една „духовната реформа“ на същото като училищна институция. Що се отнася до моралното възпитание на учениците в училището за друговеци с негръцки произход от чужди националности, отношенията са дружелюбни, безкрайно задушежни и любезни с цел те да се приобият към обществото, но преди всичко отличното представяне на учениците от по-ниския слой в процеса на ограмотяване, доказва много добрата работа на преподавателите там. В това училище, в което преподавателите са трима, а учениците са около двеста, оправда очакванията ни по отношение на изпълнението на учебната програма“* (пак там, с. 4-5).

Отново в изпълнение на организационните им функции пред училищните настоятели стои и друг важен въпрос, отнасящ се до прилагането на определени форми за стимулиране на успеха на учениците в края на учебната година чрез осигуряването на специални награди - „медали“, върху които са написани имената на учениците, както и награждаването им с отличителен знак „емблема на гръцкото общество“. Повод за това дава един отчет на гръцки език, изнесен пред местната гръцка общност пак от Я. Флорис, в който със задоволство той споделя: *„А що се отнася до най-малките ученици, бих похвалил тези, които отлично се*

представиха и „подтигнаха” останалите си съученици в едно благородно съперничество, за да се изявят по-добре. Може би наградите, които ще получат за това са скромни, както и добрите думи са недостатъчни, но дори на победителите на олимпийските игри е стигало само един лавров венец, който е бил достатъчно признание. С голяма радост и благодарност Ви връчвам по един медал, на който е изписано името на всеки от Вас, както и емблемата на гръцкото общество. Вдигнете си ръцете да се помолим на бог за успеха и обучението на всички, както и за успеха на Великия султан Абдул Азис Хан, на губернатора на Варна - Фифал Ефенди, на Негово Светейшество митрополита, на Съвета на старейшините, както и на цялото гръцко общество. Варна, 30. VII. 1869 г.” (пак там, α. ε. 25 σ. 7-8).

Въпреки липсата на местна гръцка печатница (такива във Варна се появяват в края на XIX в.) голяма част от най-новата гръцка учебна книжнина не закъснява да идва редовно и във Варна. От едно посвещение става ясно, че за отличен успех и примерно поведение през 1873 г. училищното настоятелство награждава ученик със закупена художествена книга „Велики хора от малки майстори”⁵ (1872) - литературно произведение на Антоан де Сен - Жерве, преведена от френски от Спиридон Ламброс, издадена на гръцки език в Атина едва предната година. Това показва, че този обществен орган не само полага грижи за образованието и възпитанието на подрастващите, но и редовно осигурява най-новата за времето гръцка книжнина.

В процеса на осъществяване на *педагогическите функции* училищните настоятели имат правомощията да предприемат определени структурни промени, не само в организацията на училищното обучение, но и промени в учебните предмети от учебния план. През уч. 1869/1870 г. те вземат важно решение - мъжкото първоначално училище да се трансформира от трикласно в четирикласно по примера на подобни училища в Гърция. В доклада на Я. Флорис се поясняват мотивите за това решение: *„Във връзка с по-добрата организация на учебната*

⁵ **Жерве, А.** Велики хора от малки майстори (Οι εκ μικρών τεχνιτών μεγάλοι άνδρες/Σύγγραμμα Αντωνίου De Saint-Gervais Μεταφρασθέν και διασκευασθέν υπό Σπυρίδωνος Π. Λάμπρου). Преведено и подредено от Спиридон Ламброс. Библиотека на Дружеството за разпространение на гръцки знания, №11. Атина. Печатница „Андреас Коромилас“. 1872 (В: Тодоров, Либератос 2006, с.35).

работа обучението в мъжкото училище се удължава с една година, за да може да се изравни нивото му с това на училищата в самата Гърция” (пак там, с. 9).

Членовете на настоятелството упражняват контрол върху дейността на учителите по прилагане на методите на преподаване, предварителната им подготовка за учебен час, използваните учебни средства в обучението на учениците (географски и исторически карти, исторически картини, илюстрации по природознание - зоологически, ботанически и антропологически) и използването на специални инструменти за демонстрационни опити по природознание, ботаника и биология. Те трябва да установят дали учениците ги използват в практическите занятия. Длъжни са да проверяват всички учители в гръцките училища, присъствайки на учебни занятия от началото до края на учебния час, като предварително се запознават с необходимата информация за тях, поставена на специално табло в канцеларията на варненската гръцка община за учебните предмети, които преподават, разписанията на учебните часове и техните задължения в съответствие с Правилника за организиране на дейността на учителските съвети, приет през 1902 г. След осъществения контрол на педагогическата дейност на всеки учител училищният настоятел е длъжен да представи писмен отчет за впечатленията и критичните бележки от неговата педагогическа работа. В правомощията на този ръководен орган е да публикува резултатите от проведените годишни изпити в класните училища и гимназии във Варна.

Осъществяването на просветно - педагогическите функции се проявява и при вземането на конкретни решения, свързани със съставянето на учебния план, разпределение на изучаваните предмети (сутрин и следобед), структурата на учебната година, училищните празници и времето за провеждане на годишните изпити с учениците от всички гръцки училищни институции. През 1891 г. с оглед усъвършенстване на организацията на работа на настоятелите директорът на първоначалното мъжко училище Хараламбос Ламбридис предлага да се създадат комисии към него като помощни органи, които да наблюдават и анализират всички възникнали проблеми, свързани с цялостната организация на обучение и възпитание в гръцките училища (Οδηγός 1891, бр.26).

След 80-те години на XIX в. членовете на настоятелството вземат решения за съставяне на нова учебна програма, утвърждава структурата на учебната година, произнася се за методите на обучение и възпитание. Красноречив пример за това е задължителното обсъждане и писмено одобряване на съставения от тях учебен план на I двукласна гръцка девическа гимназия във Варна, определяне на кръга от изучаваните учебни предмети, броя на учебните часове и тяхното разпределение в дневна форма на обучение при целодневна организация на учебния ден - сутрин и следобед.

Настоятелството на гръцките училища осигурява спомоществателство на книги и учебна литература на гръцки език, не само за училищните библиотеки, но и за подпомагането на бедни ученици от гръцки произход, които се обучават в гръцките училища и прилежно усвояват учебния материал. Заможни гръцки граждани също отправят дарения с цел подпомагане на гръцкото учебно дело в черноморския град и околните селища. Едно от тях е на Варненския гръцки вицекомсул Андре Пападопулос Вретос, който с писмо от 31.I.1851 г. адресирано до настоятелството предоставя дарение на книги от неговата библиотека на гръцки, френски и италиански език за нуждите на библиотеките в гръцките училища, носещо посланието „*Дар от благодетеля А. П. Вретос*” (ДА-Варна, ф.83К оп.1 а. е. 60 л.13). Дарение от 20 екземпляра катехизис на гръцки език, отпечатан в Одеса, предоставя руският вицекомсул А. В. Рачински чрез Варненския гръцки митрополит. През 1893 г. редакторът на местния гръцки вестник *Οδησός* - Хараламбос Ламбридис, дарява на мъжката гръцка гимназия учебна книжнина, закупена от Цариград с негови средства.

Библиотеката на училищното настоятелство притежава учебно-методическа литература на гръцки език, с която се подпомагат местните гръцки училища и бедни ученици от гръцки произход. Част от запазените учебни пособия, по които се обучават учениците, носещи печат на училищното настоятелство са: „Пособие за преподаване на гръцки език”⁶ от Маринос Верготис, „Практически метод за бързо и лесно изучаване на френски език”⁷ от д-р И. Ахн, „Детска енциклопедия”⁸,

⁶ Верготис, Д. Пособие за преподаване на гръцки език. Атина. 1873.

⁷ Ахн, И. Практически метод за бързо и лесно изучаване на френски език. Лайпциг. 1874.

„Основна география, политическа, математическа и физическа”⁹ от А. Сакелариос, „География на България” от Константинос Карадзас и Германос Сканавис, „Кратка география“ от И. К. Властос, „Сборник от избрани мъдрости или сбирка с различни нравствени поучения и нареждания“ от Г. Полимерис, „Новогръцка антология“, Т. I, кн. II „Народни песни“ и „Основни познания по антропология и хигиена“ от Д. Кириакополус.

Изграждането и разпространението на широкомащабна и модерна мрежа от гръцки училища поражда и необходимостта от разработването и приемането на писмени устройствено-разпоредителни и „законодателни“ училищни документи, одобрени от училищното настоятелство, което е продиктувано от изпълнението на *законодателната им функция*. Чрез тяхното въвеждане в училищната практика на гръцките образователни институции, изпълняващи ролята на нормативно - правни актове, се регламентират по-строги изисквания към учителите, които имат за цел да подготвят подрастващите не само за практическата им реализация, но и „за бъдещото им обучение в гръцките университети“. Тези публично-правни норми от края на XIX и началото на XX в. непрекъснато обновяват съдържанието си и се доближават до модела на модерен нормативен акт.

В началните години на XX в. членовете на настоятелството, проявявайки изключителна взискателност към учителите, ясно регламентират изискванията си към тях в един устройствен документ, озаглавен *„Задължения на преподаващия персонал в гръцките училища и упътвания за прилагането им с психологическо тълкуване и накрая общи указания за отсъствията на преподаващите, за родителите на учениците и за лекаря на училищата”* (ΔΑ-Βάρνη, ф.82Κ ωπ.1 α. ε.73). Освен този разпоредителен документ училищните настоятели в изпълнение на „законодателните“ си функции приемат *Правилник за организиране на учителските съвети*, а през 1905 г. под председателството на Аристидис Христидис Митракидис се приемат и публикуват *Правила за поведението на учителите и учениците в гръцките училища във Варна* и нов актуализиран

⁸ Сакелариос, А. Детска енциклопедия. Издание трето. Атина. Печатница на Йоанис Ангелопулос. 1874.

⁹ Сакелариос, А. Основна география, политическа, математическа и физическа. Издание десето. Атина. 1875.

Дисциплинарен правилник на училищата на гръцката община във Варна (пак там, а. е. 65, 81).

За високата обществената значимост в резултат от прилагането на управленските функции в дейността на гръцкото училищно настоятелство като важен орган за управление на гръцките образователни институции през изследвания период, тясно свързани с просветния живот на местните гръцки черноморски общности, следва да се изведат определени заключения:

➤ Училищните настоятелства се явяват най-важната светска обществена институция за организация, ръководство и управление на гръцкото образование в изследвания географски ареал. Тези управленски органи се проявяват като израз на непрекъснато *растяща обществена грижа*, характерна за представителите на гръцката черноморска общност за утвърждаване и модернизиране на развиващото се светско образование, идвайки да замени килийно - религиозното, което редица години е организирано и ръководено от православната църква в тези крайморски селища. Независимо, че действията на тези ръководни органи носят белезите на определена *самостоятелност*, те се явяват не само управленски тела, но и не рядко *пълномощници* на гръцките православни общини, чиято дейност и спомоществователна активност се упражняват на българска черноморска територия през изследвания период.

➤ Идейна основа, върху която те възникват и се утвърждават в обществения живот, е запазването на „своите“ училищни институции като „най-свидни бащини огнища“. Училищните настоятелства упражняват дейността си като местни органи на самоидентифициращите се черноморски гръцки общности, които по своя състав, принцип на изборност и обществен контрол имат ясно изразен *демократичен характер*. Прилагането на принципите за *изборност* и *мандатност* определя демократичния им характер и ползването му с изключителен обществен авторитет сред представителите на местната гръцка черноморска общност, поради което *дарителството* на не малко парични средства се превръща в лична отговорност и въпрос на висока гражданска чест на местните представители от гръцкия етнос.

➤ Техният числен състав, в който приоритетно влизат представители на местната гръцка общност и българи гъркомани, както и разгърнатата им спомоществователна дейност тясно се *интегрират*, не само с управлението на местните гръцки общини, но и с важни обществени и държавни институции в Гърция, които активно ги подпомагат в общите им цели и намерения. Характерът на ангажиментите им налага създаването на специален правилник, изпълняващ ролята на писмен правно-нормативен акт, от който те се ръководят в цялостната си управленска дейност.

➤ Основополагаща роля в широкомащабната им дейност, реализирана чрез прилагането на различни по характер и съдържание *ръководни функции*, заемат висшите представители на духовно - религиозната власт в лицето на гръцките митрополити в качеството им на почетни членове. Взаимоотношенията им с църквата се уреждат чрез ръководството на православните гръцки общини. Прави впечатление, че в състава на настоятелите почти не се включват учители, а единствено при необходимост се допуска присъствието на главния учител при обсъждането на важни училищни проблеми. В пряката си дейност, непосредствено свързана с непрекъснато задоволяване на образователните потребности на гръцките училищата, тези ръководни тела са духовно свързани с възрожденските просвещенски идеи на Гръцкото възраждане и се превръщат във важен обществен институт. Училищните настоятелства на гръцките училища в черноморските селища се създават по-рано от тези на новобългарските, а през цялото си съществуване, тези ръководни тела са подкрепяни от институционално добре организирани православни гръцки общини, обществени и държавни институции в гръцката държава.

➤ В разнообразието по характер и съдържание на техните управленски функции се открояват две от най-важните - *финансовата и законодателната*, при които в изпълнение на първата от тях, тези високо авторитетни обществени дейци реализират чрез упражняване на строг контрол по изразходването на осигурените от различни приходоизточници финансови средствата за материалната издръжка на училищните институции. Прилагането на ръководно-управленските им функции в живота на гръцките образователни институции в голяма степен отразява тяхната

същностна характеристика като орган за управление и ръководство. Тяхното многообразие определя взаимоотношенията им с различни обществени групи и най-вече с широк кръг просветни дейци, което налага необходимост от създаване не само на определена за дейността им документация, но и приемане на важни „законодателни“ актове - дисциплинарни правилници, устав и „регламенти от задължения“, които се явяват тяхна писмена *регулирана нормативна база* за управление и контрол на училищното образование. При изработването и съставянето на важни писмени разпоредителни норми за подобряване и издигане престижа на училищното гръцко образование приоритетно се търси съвместното участие на местните общински ръководства. В тези „законодателни“ актове се откроява техният стремеж за налагане на единен подход при организиране и провеждане на училищната дейност, както и утвърждаването на единни критерии за обучение и възпитание на подрастващите.

➤ Училищното настоятелство на гръцките училища във Варна през целия дългогодишен период на съществуването си се явява *единен орган* за управление на всички гръцки училищни институции, което съществено го отличава от тези в големите градски центрове по Южното Черноморие, поради това, че те представляват отделни органи за управление на всяко гръцко училище.

➤ След Освобождението се наблюдават изразен стремеж и редица целенасочени действия на гръцките училищни настоятелства *да запазят автономността* на училищните си институции, в които на „своя боготворен език“ да продължат обучението и възпитанието на подрастващите към овладяване на образците на гръцката култура. След преломната за местната гръцка общност - 1906 г., тези важни ръководни тела предприемат немалко усилия за тяхното първоначално възстановяване, особено след наложения от българските власти „забранителен режим“ и въведеното просветно законодателство, част от което представлява „Законът Живков“ и този от 1909 г.

Л И Т Е Р А Т У Р А

На български език

1. Варненски общински вестник бр.41/1887 г.
2. **Славейков, П.**, Из записките на Петка Р .Славейкова. Варна, 24 марта 1868. В: Пътища и пътешественици XIV-XIX в. Подбор и ред. С. Гюрова. С. 1982. Изд. „Български писател”, с. 201-202.
3. **Михалев, В.** Училищното „законодателство” на гръцките училища в град Варна в началото на XX в. (по непубликувани документи). В: Понятия, ценности, промени. Историята: време и реалности. Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”, Департамент за информация и повишаване на квалификацията на учителите. Варна. Т.9. 2013, с.46-61. ISBN 978-954-400-664-8.
4. **Церов, И.** Спомени и бележки. Варна. Печатница „Хр. Войников”. 1935.

На гръцки език

5. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 16, л. 6, 10-11.
6. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 19 л.10-11.
7. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 25 л.3-4, 7-8.
8. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 30 л.11-12, 27-28.
9. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 51 л.21.
10. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 55 л.1.
11. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 56 л.5.
12. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 60 σ. 13.
13. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 61.
14. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 65 σ.1-2, 7.
15. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 74.
16. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 63 σ. 10-11, 27.
17. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 65 σ. 7.
18. ΔΑ - Βάρνη, ф.83Κ ωп.1 α.ε. 127.

19. ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α.ε. 7.
20. ΔΑ - Βάρνη, φ.82Κ ωπ.1 α.ε. 25 σ. 3-4, 7-8, 29.
21. ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α.ε. 50 σ.26.
22. ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α.ε. 51 σ. 21.
23. ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α.ε. 65 σ. 3, 9.
24. ΔΑ - Βάρνη, φ.83Κ ωπ.1 α.ε. 70.
25. **Κοτζαγεώργη - Ζυμάρη**. Ελληνική εκπαίδευση στη Βουλγαρία (1800 - 1914). Η ιστορία, οι δομές και ο ρόλος της. Θεσσαλονίκη. 1997.
26. Οδησός. Βάρνη, 1891, βρ.6.
27. Οδησός. Βάρνη, 1891, βρ.17.
28. Οδησός. Βάρνη, 1891, βρ.24.
29. Οδησός. Βάρνη, 1891, βρ.26.
30. Οδησός. Βάρνη.1892, βρ.118.
31. Οδησός. Βάρνη. 1892, βρ.128.
32. Οδησός. Βάρνη.1893, βρ.248.
33. Οδησός. Βάρνη.1893, βρ.207.
34. Πανδαισια, 1898, βρ.5.
35. Πανδαισια, 1899, βρ.16.
36. Πανδαισια, 1899, βρ.11.
37. Πειθαρχικός κανονισμός των εν Βάρνη Ελληνικών Σχολών, 1901.

На латиница

38. **Papadopoulos-Vretos, A.** La Bulgarie Ancienne et Moderne sous le rapport géographique, historique, archeologique, statistique et commerciale. St. Peterburg. 1856.